

Sygn. akt III CSK 304/08

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 kwietnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)

SSN Henryk Pietrkowski (sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

w sprawie z powództwa Prokuratora Okręgowego w K.
przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej „H.” w O. oraz Syndykowi masy upadłości
Huty „O.” S.A.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 17 kwietnia 2009 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 23 czerwca 2008 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 23 czerwca 2008 r. oddalił apelację od wyroku oddalającego powództwo Prokuratora Okręgowego w K. przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej „H.” oraz Syndykowi Masy Upadłości Huty „O.” S.A. o ustalenie, że nieważne są dwie umowy zawarte przez pozwanych w dniach 6 października 1995 r. i 4 listopada 1996 r. w formie aktu notarialnego, na podstawie których pozwana Huta sprzedała pozwanej Spółdzielni prawo użytkowania wieczystego nieruchomości wraz z budynkami, szczegółowo opisanymi w tych umowach. Przy zawieraniu umów przedłożone zostały notariuszowi uchwały nr 33/95 i 53/96 rady nadzorczej pozwanej Spółdzielni, której kadencja upłynęła 30 czerwca 1995 r., zezwalające zarządowi Spółdzielni na zawarcie tych umów. Z ustaleń dokonanych przez Sąd Okręgowy na podstawie wyników wcześniejszych postępowań sądowych wynika, że uchwały te nie zostały podjęte, a podpisy niektórych członków rady nadzorczej na jednej z uchwał zostały sfalszowane.

Sąd Okręgowy, oddalając powództwo wskazał na brak po stronie Prokuratora interesu prawnego w wytoczeniu powództwa po 12 latach od zawarcia wspomnianych umów. Sąd ten wskazał, że w przypadku stwierdzenia nieważności tych umów, objęte nimi nieruchomości weszłyby w skład masy upadłości pozwanej Huty, co oznaczałoby wzruszenie ekonomicznych podstaw bytu pozwanej Spółdzielni. Zakwestionowanie umów prowadziłoby do m. in. wzruszenia praw ponad 2 000 członków Spółdzielni, którzy nabyli spółdzielcze własnościowe prawo do lokali w budynkach zakupionych na gruntach, będących przedmiotem tych umów. Ocena w zakresie zgodności powództwa prokuratora z zasadami współżycia społecznego oraz zgodności dochodzonego prawa ze społeczno-gospodarczym jego przeznaczeniem, a także zasada ochrony praw nabytych przez członków pozwanej Spółdzielni, nie pozwalała na uwzględnienie powództwa.

Sąd Apelacyjny ustalił dodatkowo, że działająca w kolejnej kadencji rada nadzorcza pozwanej Spółdzielni uchwałami z dnia 29 września 1998 r. oraz z dnia 16 czerwca 2008 r. zaakceptowała i „potwierdziła uchwały” przedłożone

notariuszowi przy zawieraniu umów. Sąd ten – powołując się na uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2007 r., III CZP 31/07 (OSNC 2008, nr 2, poz.14) – uznał jednocześnie, że „do umowy” zawartej przez zarząd pozwanej Spółdzielni bez wymaganej do jej ważności uchwały walnego zgromadzenia bądź rady nadzorczej tej Spółdzielni, ma zastosowanie w drodze analogii art. 103 § 1 i 2 k.c. Sąd Apelacyjny stwierdził, że skoro rada nadzorcza pozwanej Spółdzielni podjęła uchwały potwierdzające zawarcie umów z dnia 6 października 1995 r. i z dnia 4 listopada 1996 r., to podniesiony w apelacji zarzut naruszenia art. 58 k.c. przez jego niezastosowanie uznać należało za bezzasadny.

Skarga kasacyjna Prokuratora oparta została na podstawie naruszenia art. 58 § 1 i 2 k.c. przez jego niezastosowanie, art. 103 § 1 k.c. przez jego zastosowanie w sytuacji, gdy czynność prawna zarządu podjęta została w wyniku przestępstwa, art. 38 k.c. przez błędną jego wykładnię polegającą na uznaniu za ważne umowy zawarte między pozwanymi, mimo że członkowie zarządu pozwanej Spółdzielni zawarli je z naruszeniem art. 46 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 188, poz.1848 ze zm.). Skarżący zarzucił ponadto naruszenie art. 381 k.p.c. przez niedopuszczenie dowodu z wyroku wydanego w dniu 24 kwietnia 2008 r., na podstawie którego Z. M. – członek rady nadzorczej pozwanej Spółdzielni został skazany prawomocnie za przestępstwo polegające na poświadczeniu nieprawdy dotyczącej rzekomego podjęcia przez Radę Nadzorczą uchwały nr [...].

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny nie dopuszczając dowodu z dokumentu tj. wyroku skazującego byłego członka rady nadzorczej pozwanej Spółdzielni za przestępstwo polegające na poświadczeniu nieprawdy, a mianowicie poświadczenia, że rada nadzorcza podjęła uchwałę nr [...], nie naruszył art. 381 k.p.c., skoro jest okolicznością bezsporną, przyjętą w podstawie faktycznej zaskarżonego wyroku, że uchwała ta nie została podjęta.

Rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego oparte zostało na – wyrażonym w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2007 r. – poglądzie, według którego do umowy zawartej przez zarząd spółdzielni bez

wymaganej do jej ważności uchwały walnego zgromadzenia lub rady nadzorczej ma zastosowanie w drodze analogii art. 103 § 1 i 2 k.c. Jak już podkreślono zarząd pozwanej Spółdzielni zawierając z pozwaną Hutą umowy z dnia 6 października 1995 r. i 4 listopada 1996 r. działał bez wymaganej do ważności tych umów uchwały rady nadzorczej. Okoliczność, że w toku późniejszych postępowań sądowych członkowie rady nadzorczej pozwanej Spółdzielni twierdzili, że taką uchwałę podjęli, a nawet – podając taką wersję – popełnili przestępstwo poświadczenia nieprawdy, nie oznacza, że na skutek zastosowania w rozpoznanej sprawie art. 103 § 1 i 2 k.c. doszło – jak zaznaczył w skardze kasacyjnej Prokurator – do potwierdzenia „ważności przestępstw, czynności mających na celu obejście prawa czy też sprzecznych z zasadami współżycia społecznego”. Rada nadzorcza pozwanej Spółdzielni nie potwierdziła bowiem ani fałszywych twierdzeń niektórych członków poprzedniej rady, ani nie poświadczyła nieprawdy, lecz potwierdziła zawarte umowy, które podjęte zostały bez wymaganej uchwały rady nadzorczej.

Odnosząc się do zarzutów naruszenia art. 58 § 1 i 2 k.c., art. 103 § 1 k.c. oraz art. 38 k.c. wskazać należy, że w judykaturze prezentowany jest pogląd, opowiadający się za nieważnością bezwzględną czynności prawnych dokonanych przez osoby działające w imieniu osoby prawnej w charakterze jej organu bez kompetencji do tego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2000 r., V CKN 1029/00, OSNC 2001, nr 6, poz. 83 i z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 162/07, niepubl. oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2001 r., III CZP 55/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 87). Orzeczenia te opierają się na założeniu, że art. 58 § 1 k.c. dotyczy każdego przypadku naruszenia przy dokonywaniu czynności prawnej normy bezwzględnie obowiązującej. Jest to założenie nietrafne, gdyż art. 58 k.c. ma niewątpliwie na względzie tylko zgodność z ustawą treści i celu czynności prawnej, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 12 maja 2000 r., V CKN 1029/00 (OSNC 2001, nr 6, poz. 83), oraz z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 162/07(niepubl.), a także w uchwale z dnia 12 października 2001 r., III CZP 55/01 (OSNC 2002, nr 7-8, poz. 87).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowane jest również stanowisko wykluczające dopuszczalność stosowania w drodze analogii art. 103 § 1 i 2 k.c. do przypadków zawarcia umowy w imieniu osoby prawnej w charakterze jej organu

przez osobę lub osoby niemające do tego kompetencji (wyroki SN z dnia 12 grudnia 1996 r., I CKN 22/96, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 75; z dnia 26 czerwca 1997 r., I CKN 130/97, niepubl.; z dnia 15 lutego 2002 r., III CKN 494/00 niepubl.; z dnia 8 maja 2003 r., III RN 66/02, „Monitor Podatkowy” 2003, nr 6, s. 2; z dnia 14 stycznia 2004 r., I CK 54/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 35; z dnia 8 października 2004 r., V CK 76/04, niepubl.).

W opozycji do tego nurtu orzecznictwa pozostają orzeczenia, w których Sąd Najwyższy opowiedział się za dopuszczalnością potwierdzenia na podstawie art. 103 k.c. umowy zawartej przez niemający wymaganej kompetencji organ osoby prawnej (wyrok SN z dnia 22 lipca 1998 r., I PKN 223/98, OSNAPUS 1998, nr 16, poz. 509).

Sąd Najwyższy w składzie poszerzonym odniósł się do tej spornej zarówno w doktrynie, jak i judykaturze kwestii i ostatecznie w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 14 września 2007 r., III CZP 31/07 (OSNC 2008, nr 2, poz. 14) uznał, że do umowy zawartej przez zarząd spółdzielni bez wymaganej do jej ważności uchwały walnego zgromadzenia lub rady nadzorczej ma zastosowanie w drodze analogii art. 103 § 1 i 2 k.c.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną pogląd ten podziela. Przemawia za nim podobieństwo konstrukcji „działania przez organ osoby prawnej” oraz konstrukcji „działania przez pełnomocnika”, skoro zarówno pełnomocnik, jak i osoba pełniąca funkcję organu mają działać w granicach przyznanych im kompetencji, skutki zaś takiego ich działania są przypisywane bezpośrednio – odpowiednio – mocodawcy lub osobie prawnej. Funkcja obu tych instytucji jest więc podobna. Sąd Najwyższy trafnie wskazał we wspomnianej uchwale, że okoliczność, iż art. 39 § 1 k.c. zawiera jedynie normę odpowiadającą art. 103 § 3 k.c., a brak w nim odpowiedników art. 103 § 1 i 2 k.c., nie oznacza woli ustawodawcy uznania wszystkich czynności prawnych dokonanych przez osoby działające w imieniu osoby prawnej w charakterze jej organu bez kompetencji do tego za bezwzględnie nieważne. Nie normując w art. 39 k.c. sankcji dokonania czynności prawnej w imieniu osoby prawnej w charakterze jej organu bez kompetencji do tego, ustawodawca pozostawił ustalenie tej sankcji sądom przy

zastosowaniu ogólnych reguł wykładni prawa, wskazane zaś wyżej podobieństwo instytucji organu osoby prawnej i pełnomocnictwa przemawia za stosowaniem w drodze analogii przewidującego sankcję bezskuteczności zawieszoną art. 103 § 1 i 2 k.c. w zakresie nienormowanym przepisami szczególnymi do umów zawartych w imieniu osoby prawnej przez osoby działające w charakterze organu osoby prawnej bez kompetencji do tego (zob. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 września 1969 r., III CZP 8/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 97 i uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2006 r., III CZP 100/05, OSNC 2006, nr 6, poz. 95). Sankcja bezskuteczności zawieszona nie tylko skutecznie chroni interesy osoby prawnej, której zasady reprezentacji zostały naruszone, ale także lepiej odpowiada potrzebom bezpieczeństwa obrotu. W szczególności – jak trafnie podniesiono w piśmiennictwie – wyklucza kwestionowanie czynności prawnej przez kontrahenta osoby prawnej tylko dlatego, że czynność ta przestała mu odpowiadać.

Stanowisko opowiadające się za nieważnością bezwzględną wszystkich czynności prawnych dokonanych przez osoby działające w imieniu osoby prawnej w charakterze jej organu bez kompetencji do tego trudno także pogodzić z cząstkowymi, ale praktycznie doniosłymi regulacjami zawartymi w art. 17 § 1 i 2 k.s.h. oraz art. 17a ust. 2 ustawy z dnia 28 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (Dz. U. Nr 106, poz. 493 ze zm.).

Według art. 17 § 1 i 2 k.s.h., jeżeli do dokonania czynności prawnej przez spółkę kapitałową ustawa wymaga uchwały wspólników lub walnego zgromadzenia albo rady nadzorczej, czynność prawna dokonana bez wymaganej uchwały jest nieważna. Zgoda może być wyrażona przed złożeniem oświadczenia przez spółkę albo po jego złożeniu, nie później jednak niż w terminie dwóch miesięcy od dnia złożenia oświadczenia przez spółkę; potwierdzenie wyrażone po złożeniu oświadczenia ma moc wsteczną od chwili dokonania czynności prawnej. Z regulacji tej jednoznacznie wynika, choć nie zawsze bywa to dostrzegane, że czynność prawna zawarta przez zarząd spółki bez wymaganej w ustawie zgody wyrażonej w uchwale wspólników, uchwale walnego zgromadzenia lub uchwale rady nadzorczej jest dotknięta, podobnie jak umowa zawarta bez wymaganej zgody

osoby trzeciej, jedynie sankcją bezskuteczności zawieszanej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2007 r., III CSK 360/06, „Biuletyn SN” 2007, nr 6, s. 13).

Czynność ta może być więc potwierdzona w określonym terminie. Termin „nieważność” użyty w art. 17 § 1 k.s.h. odnosi się, analogicznie jak termin „nieważność” użyty w art. 17 k.c., do konsekwencji braku potwierdzenia czynności prawnej w odpowiednim terminie, a nie do – podlegających jedynie uwzględnieniu przy rozstrzygnięciu o rodzaju sankcji – konsekwencji wadliwości czynności prawnej występujących już w chwili dokonania czynności prawnej (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2001 r., III CZP 55/01). Wynikająca z art. 17 § 1 i 2 k.s.h. sankcja bezskuteczności zawieszanej pozwala – jak się podkreśla w literaturze – respektować ustawowe wymagania zgody jednego organu spółki na czynności dokonywane przez inny organ spółki bez uszczerbku zarówno dla chronionych przez te wymagania interesów, jak i dla potrzeby niezwłocznego dokonywania czynności prawnych. Zgodnie zaś z art. 17a ust. 2 ustawy o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa, do czynności prawnych dokonanych z naruszeniem przepisów o właściwości i zakresie reprezentacji Skarbu Państwa stosuje się odpowiednio art. 103 § 1 i 2 k.c. (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 162/07).

W świetle powołanych judykatów, które oparte zostały na przekonujących argumentach zarzut naruszenia art. 58 § 1 i 2 k.c. przez jego niezastosowanie oraz naruszenia art. 103 § 1 k.c. przez jego zastosowanie a także art. 38 k.c. przez błędną jego wykładnię uznać należało za nietrafny. Skarga kasacyjna podlegała więc oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).